

**“Als eerste moet je natuurlijk nadenken waar je over wil
schrijven”**

*Over de relatie tussen kennis van het schrijven en de tekstkwaliteit
in groep 6 en 7 van het basisonderwijs*

Sanne Wolters

3677338

Begeleid door Huub van den Bergh

6 oktober 2014

INHOUDSOPGAVE

SAMENVATTING.....	3
INLEIDING.....	4
METHODE.....	6
RESULTATEN.....	8
CONCLUSIE.....	11
LITERATUURLIJST.....	14
BIJLAGEN.....	15

Samenvatting

De schrijfvaardigheid van kinderen in de laatste groepen van de basisschool laat te wensen over. Leerlingen schrijven niet of nauwelijks doelgericht en houden onvoldoende rekening met het publiek. Kerndoelen voor het schrijven in het basisonderwijs worden niet gehaald. De Inspectie van het Onderwijs ziet een oplossing in beter procesgericht schrijfonderwijs om het schrijfonderwijs en de opbrengst ervan weer op peil te krijgen. Maar leerkrachten in het basisonderwijs lijken niet over de benodigde vaardigheden te beschikken voor succesvol procesgericht schrijfonderwijs. Bovenal lijkt dergelijk onderwijs in schrijven niet bij jonge schrijvers te passen. Voor het procesgericht schrijfonderwijs en de opbrengst ervan verbeterd kunnen worden, moet eerst worden onderzocht of het aanleren van kennis over het schrijfproces effect heeft op de schrijfvaardigheid. In dit onderzoek is aangetoond of er een relatie bestaat tussen kennis van het schrijven en de tekstkwaliteit van kinderen in groep 6 en groep 7 (N = 136). Er is een dergelijke relatie gevonden: kinderen met kennis van het schrijven, schrijven een betere tekst. Kennis van het schrijfproces bleek de kwaliteit van de tekst te verbeteren. Gekeken naar de groepen apart, is de relatie is niet anders voor leerlingen uit groep 6 en groep 7. Een extra leerjaar, waarin het kind extra kennis van het schrijven heeft kunnen op doen, heeft geen aantoonbaar effect op de tekstkwaliteit.

Het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap maakt zich zorgen over de kwaliteit van het schrijfonderwijs en de opbrengst ervan. Uit het onderzoek dat de Inspectie van het Onderwijs in 1997/1998 deed, kwam naar voren dat basisschoolleerlingen niet of niet voldoende doelgericht schrijven en nauwelijks rekening houden met het publiek (Krom et al., 2003). Het onderwijs in schrijven moest beter. Anno 2009 laat nieuw onderzoek van de onderwijsinspectie zien dat de schrijfvaardigheid van leerlingen de kerndoelen nog steeds niet weet te halen (Henkens, 2010). Een kind zou aan het eind van de basisschool in staat moeten zijn om 'korte, eenvoudige teksten over alledaagse onderwerpen of over onderwerpen uit de directe leefwereld' te kunnen schrijven (Expertgroep Doorlopende Leerlijnen, 2008, p. 32). Slechts een kleine groep basisscholieren lukt dit.

Volgens de onderwijsinspectie is het schrijfonderwijs nog te veel productgericht en te weinig procesgericht (Henkens, 2010). In het schrijfonderwijs is het accent sinds eind jaren '80 op een procesgerichte didactiek komen te liggen (Pullens, 2012). Vooral het werk van Flower en Hayes is hierin erg belangrijk geweest. Zij onderzochten het verloop van schrijfprocessen tijdens het schrijven en ontwikkelden een schrijfprocesmodel, waarin drie deelprocessen (plannen, schrijven en reviseren) die schrijvers doorlopen geëxpliciteerd worden. Uit de modellen komt naar voren dat het schrijfproces opgedeeld kan worden in drie deelprocessen: plannen, schrijven en reviseren (Henkens, 2010). Eerst ontwikkelt een schrijver een schrijfplan, begint daarna met schrijven en leest het stuk als laatste stap door en herziet het waar nodig.

De onderwijsinspectie ziet een relatie in een procesgerichte didactiek en goed en professioneel onderwijs in schrijven (Aarnoutse & Franssen, 2003). Het ontbreekt in de praktijk echter nog aan voldoende aandacht voor het schrijfproces, want het schrijfonderwijs is niet waar het zou moeten zijn. De oorzaken hiervan worden door Pullens (2012) onder anderen gezocht in de manier van onderwijzen. Leerkrachten hebben de vaardigheden niet om effectief procesgericht schrijfonderwijs te geven (Pullens, 2012). Bovendien ontbreekt het de leraar ook aan tijd en organisatorische middelen om de leerlingen hulp te bieden bij het schrijfproces. De tijd die in het algemeen aan schrijven wordt besteed, blijkt overigens ook erg gering.

Volgens Pullens (2012) zijn het niet alleen de leerkrachten die niet over de benodigde vaardigheden beschikken voor succesvol procesgericht schrijfonderwijs. Ook de basisschoolleerlingen zouden niet in staat zijn om er goed mee om te kunnen gaan. Schrijven is namelijk een complexe bezigheid en zelfs de moeilijkste vaardigheid van alle taalvaardigheden. Het kortetermijngeheugen van basisscholieren heeft een te beperkte capaciteit om alle informatie te verwerken die nodig is bij het schrijven. Het schrijven zorgt hierdoor voor een zogenaamde *cognitive overload* bij jonge schrijvers (Pullens, 2012).

Een alternatieve verklaring voor waarom het procesgerichte schrijfonderwijs niet bij jonge schrijvers zou passen, komt van Bereiter en Scadamalia (Van den Bergh & Meuffels, 2000). Jonge

kinderen hanteren bij het schrijven dezelfde strategie als in een natuurlijke face-to-face conversatie. In een gesprek zoek je als gespreksdeelnemer naar een passende uitspraak die aansluit op de vorige gespreksbeurt. Toch passen kinderen de 'knowlegde telling'-strategie toe bij het schrijven, ook al ontbreekt daar een gesprekspartner. Tijdens het schrijven halen ze een idee op uit het geheugen, schrijven dit vervolgens op, waarna weer een nieuw idee wordt geformuleerd en opgeschreven. Jonge schrijvers gebruiken deze strategie om te kunnen omgaan met de beperkingen van het werkgeheugen en zijn niet in staat zich tegelijkertijd bezig te houden met nadenken over het schrijfproces (Van den Bergh & Meuffels, 2000).

Aan de andere kant laten veel onderzoeken zien dat basisschoolleerlingen wel in staat zijn om de deelprocessen van het schrijfproces te volgen (Bonset & Hoogeveen, 2007). Kinderen kunnen wel degelijk reviseren, op globaal niveau en op inhoudelijke aspecten. Ze zijn goed in het evalueren, het stellen van diagnoses en het verwijderen van problemen. Onderzoek laat ook zien dat deze revisievaardigheden een positieve invloed hebben op de tekstkwaliteit (Bonset & Hoogeveen, 2007) Het idee van de *cognitive overload* en het idee dat kinderen louter de 'knowlegde telling'-strategie kunnen toepassen, lijken niet plausibel.

Het procesgericht schrijfonderwijs moet volgens de onderwijsinspectie effectiever en doelgerichter om de kwaliteit en de opbrengst ervan kwalitatief te kunnen verbeteren. Maar heeft het aanleren van kennis over het schrijfproces wel effect op hoe leerlingen schrijven in de oudste groepen van het basisonderwijs? Dit onderzoek wil aantonen of er een relatie bestaat tussen kennis van het schrijfproces en de kwaliteit van het schrijfproduct van deze basisscholieren. Aanwezige kennis is getoetst aan de hand van schrijfadviezen die zij gaven in een zelf geschreven brief. De hoofdvraag van dit onderzoek luidt: is er een relatie tussen de gegeven schrijfadviezen en de tekstkwaliteit voor basisschoolleerlingen uit groep 6 en 7? Om erachter te komen of deze relatie anders is voor groepen is de volgende vraag gesteld: is de relatie tussen tekstkwaliteit en schrijfadviezen anders voor groep 6 dan voor groep 7? Leidt een extra lesjaar en daarmee extra kennis van het schrijven tot een beter schrijfproduct?

METHODE

Proefpersonen

Vijf verschillende basisscholen uit Nederland hebben meegewerkt aan dit onderzoek. In totaal is er onderzoek gedaan in drie groepen uit leerjaar 6 (N = 53) en vier groepen uit leerjaar 7 (N = 83). Het aantal proefpersonen bedraagt bij elkaar opgeteld 136, van wie 68 jongens en 68 meisjes. De gemiddelde leeftijd van de leerlingen is 10 jaar.

De opdracht

De proefpersonen werd gevraagd een schrijfofdracht te maken. Voordat ze met schrijven mochten beginnen, werd uitgelegd dat er een nieuwe leerling bij hen in de klas zou komen, Like genaamd. Aangezien Like een jaar in Engeland heeft gewoond, weet Like niet meer zo goed hoe een goede brief eruit behoort te zien. Het was de taak van de leerlingen om Like zoveel mogelijk tips en adviezen te geven voor het schrijven van een goede brief. Na deze korte instructie werd de proefpersonen gevraagd om op de voorkant van de opdracht hun naam en leeftijd in te vullen en hun leerjaar en sekse aan te geven. Hierna mochten ze de opdracht zelf nog doorlezen en kon er worden gestart met schrijven. Zonder met elkaar te overleggen en in volkomen stilte maakten de proefpersonen de schrijfofdracht. Vragen konden gesteld worden aan de proefleider. Het was van belang dat hierbij geen voorbeelden werden versterkt. De leerling moest de opdracht op eigen kracht maken. Het onderzoek werd afgerond nadat de laatste leerling klaar was met schrijven.

De volledig schrijfofdracht is terug te vinden in bijlage 1.

Beoordeling tekstkwaliteit

Om de relatie tussen tekstkwaliteit en schrijfadvisen te kunnen onderzoeken, moet er op twee gebieden gemeten worden. Bij het beoordelen van tekstkwaliteit loopt de onderzoeker tegen problemen aan. Hoe betrouwbaar zijn de beoordelaars en hoe betrouwbaar is de score eigenlijk? Over het algemeen zijn weinig beoordelaars stabiel in hun metingen en hiermee niet altijd betrouwbaar (Van den Bergh & Meuffels, 2000). De keuze voor de beoordelingsmiddelen bepalen de validiteit en de betrouwbaarheid van de resultaten. Pollmann, Prenger en De Glopper (2012) noemen als voorbeeld van een zeer betrouwbaar middel de beoordelingsschaal. Een dergelijke beoordelingsschaal bestaat uit een aantal voorbeeldteksten. Op basis van deze voorbeelden kan het niveau van de te beoordelen teksten bepaald worden.

In dit onderzoek is gebruik gemaakt van deze manier van beoordelen. De beoordelingsschaal is te vinden in bijlage 2. Om tot een oordeel te komen, werden de gemaakte schrijfofdrachten langs deze schaal gelegd. Het oordeel is uitgedrukt in een score die correspondeert met de score die de voorbeeldteksten gekregen hebben op de schaal. Uiteindelijk zijn alle schrijfofdrachten door vijf verschillende beoordelaars voorzien van een eindoordeel.

Tabel 1. Betrouwbaarheid beoordelaars tekstkwaliteit

Tabel 1. Betrouwbaarheid beoordelaars tekstkwaliteit

	Betrouwbaarheid
Groep 6	0.92
Groep 7	0.89

Er is berekend in hoeverre de toegekende scores van tekstkwaliteit gegeven door de vijf beoordelaars van elkaar verschillen. Dit is uitgedrukt in termen van betrouwbaarheid. De betrouwbaarheid van de vijf beoordelaars is per groep hoog genoeg (zie tabel 1) om aan te kunnen nemen dat de gegeven scores per brief door de beoordelaars voldoende overeenkomen.

Beoordeling schrijfadvies

Om de door de proefpersonen gegeven schrijfadvies te kunnen tellen en coderen, is gebruik gemaakt van een codeerschema (zie bijlage 3). Dit schema is opgesteld aan de hand van de door Schoonen en de Glopper (1996) opgestelde adviescategorieën. Het onderzoek waarvoor deze categorieën opgesteld zijn, betrof de schrijfvaardigheid van leerlingen in de leeftijd van 15 jaar. Omdat de proefpersonen in dit onderzoek basisschoolleerlingen zijn, is het codeerschema naar deze leeftijdscategorie aangepast. Verwacht werd dat basisschoolleerlingen zich meer bezig houden met spelling, hoofdlettergebruik, interpunctie en schrijfhouding.

Het schema bevat vijf hoofdcategorieën met daarin alle mogelijke adviezen die de proefpersonen konden geven. Bij elke brief is bepaald in welke categorie elk los advies geplaatst kon worden. Alle adviezen zijn geteld en gescoord aan de hand van het codeerschema. Per brief hebben twee beoordelaars de schrijfadvies beoordeeld. De betrouwbaarheid van de twee beoordelaars is per categorie berekend (zie tabel 2). Voor zowel groep 6 als groep 7 zijn de twee beoordelaars betrouwbaar genoeg in het coderen van de gegeven adviezen. Dit geldt voor alle vijf de categorieën.

Tabel 2. Betrouwbaarheid schrijfadvies

		Groep 6	Groep 7
Proces	<i>Eerst op kladpapier, dan kan je alles nog een beetje veranderen</i>	0.74	0.89

Product	<i>Wees duidelijk. Ook is het belangrijk dat je je tekst in eigen woorden zet</i>	0.91	0.85
Taalconventies	<i>Zet punten aan het eind van de zin. Aan het begin van een zin moet je een hoofdletter gebruiken</i>	0.95	0.78
Inzet	<i>Je moet goed opletten tijdens de les</i>	0.91	0.92
Overig	<i>Als je schrijft, moet je je pen stevig vastpakken</i>	0.88	0.84

RESULTATEN

Op basis van de analyse van de resultaten verkregen uit dit onderzoek, zal een antwoord gevonden worden op de vraag of er een relatie bestaat tussen de kwaliteit van de brief en de gegeven schrijfadvisen. Vervolgens wordt nagegaan of de relatie tussen tekstkwaliteit en adviezen verschilt tussen leerlingen van groep 6 en groep 7.

In de onderstaande tabel is een overzicht gegeven van de gemiddelde tekstkwaliteit en het gemiddelde aantal adviezen per leerjaar.

Tabel 3. Gemiddelden tekstkwaliteit en standaarddeviatie voor groep 6 (N = 53) en groep 7 (N = 83) alsmede het gemiddelde aantal schrijfadvisen en standaarddeviatie per categorie

	Groep 6		Groep 7		Totaal	
	Gemiddelde	SD	Gemiddelde	SD	Gemiddelde	SD
Tekstkwaliteit	93.59	12.88	101.97	13.03	98.70	13.56
Proces	0.13	0.37	0.31	0.62	0.26	0.55
Product	0.62	1.08	1.73	1.70	1.34	1.60
Taalconventies	2.73	2.65	4.03	2.58	3.51	2.68
Inzet	0.81	1.12	0.39	0.95	0.54	1.04
Overig	1.12	1.58	0.66	1.40	0.83	1.47
Totaal	5.40	2.69	7.17	3.33	6.47	3.21

Zoals uit tabel 3 kan worden afgelezen scoort een leerling in groep 6 gemiddeld 93.59 punten op tekstkwaliteit. Een leerling uit groep 7 krijgt gemiddeld een score van 101.97 voor zijn of haar brief. De groepen samen scoren gemiddeld 98.70 punten. De standaardafwijking van de gemiddelde tekstkwaliteitscores is vrij groot (zie tabel 3). Sommige kinderen uit groep 6 zullen hoger scoren dan kinderen uit groep 7. Toch is het verschil tussen de gemiddelde scores van groep 6 en 7 signifi-

cant ($F(1, 134) = 13,50; p < 0.01$). Leerlingen uit groep 7 hebben gemiddeld genomen een betere brief geschreven dan leerlingen van een leerjaar lager.

Ook kan het gemiddelde van de adviezen die leerlingen in groep 6 en 7 geven in de categorieën *proces*, *product*, *taalconventies*, *inzet* en *overig* uit tabel 3 worden afgelezen. Het totaal aantal adviezen dat een leerling gemiddeld per leerjaar geeft in de brief, staat er ook in vermeld. Een leerling uit groep 6 geeft gemiddeld 5.4 adviezen per brief en een leerling uit groep 7 gemiddeld 7.17. Per categorie bekeken, geven kinderen uit groep 6 en 7 samen gemiddeld 0.26 adviezen in de categorie *proces*. Door groep 6 worden gemiddeld 0.13 procesadviezen gegeven, in groep 7 is dit 0.31. Leerlingen uit groep 7 geven meer procesadviezen dan leerlingen in een leerjaar lager ($F(1,133) = 4.81; p = 0.03$). Hetzelfde geldt voor de categorieën *product* ($F(1,133)=16.56; p<0.001$) en *taalconventies* ($F(1,133) = 8,80; p = 0.004$). Samen geven de leerlingen gemiddeld 1.34 productadviezen, leerlingen in groep 7 geven gemiddeld 1.73 van dit soort adviezen en in groep 6 is dit 0.61. In groep 7 worden bijna drie keer zoveel productadviezen gegeven. In de categorie *taalconventies* geven kinderen in groep 6 en groep 7 bij elkaar genomen gemiddeld 3.51 adviezen. Kinderen in groep 6 geven gemiddeld 2.73 van dit soort adviezen. Voor groep 7 zijn dit 4.03 adviezen, dat is meer dan in groep 6.

In de categorieën *inzet* en *overig* geven leerlingen uit groep 6 en groep 7 samen gemiddeld respectievelijk 0.54 en 0.83 adviezen. Over het algemeen geeft een kind uit groep 6 op het gebied van inzet 0.81 adviezen en een kind uit groep 7 0.39. Leerlingen uit groep 6 geven meer dan twee keer zoveel van dergelijke adviezen dan leerlingen uit een leerjaar hoger ($F(1,133) = 5.25; p = 0.023$). In de vijfde categorie (*overig*) is hetzelfde aan de hand. Samen geven ze gemiddeld 0.83 adviezen. Leerlingen uit groep 6 geven gemiddeld 1.12 adviezen in de categorie *overig*, in groep 7 is dit 0.65.

Nu de gemiddelde tekstkwaliteit en de gemiddelden van de gegeven adviezen per categorie voor zowel groep 6 als groep 7 bestudeerd zijn, kan er worden gekeken naar de relatie tussen tekstkwaliteit en schrijfadvisen. Hiervoor is een regressie-analyse uitgevoerd. Een dergelijke analyse laat het effect zien van de schrijfadvisen uit de verschillende categorieën op de tekstkwaliteit. Dit effect wordt uitgedrukt in termen van ‘regressie-gewicht’.

De eerste regressie-analyse is uitgevoerd om erachter te komen of er een relatie bestaat tussen tekstkwaliteit en schrijfadvisen voor groep 6 en 7 samen. Alle adviescategorieën bij elkaar bepalen 27% van de kwaliteit van het schrijfproduct van deze groepen. Het effect van de schrijfadvisen per categorie is berekend. De constante geeft de verwachte waarde aan wanneer er uit geen enkele categorie een advies wordt gegeven (zie tabel 4).

Tabel 4. Regressiegewicht voor de relatie tussen tekstkwaliteit en adviezen voor groep 6 en groep 7 (N = 136)

	Regressiegewicht	SD	Sig.
Constante	91.43	2.39	<0.001
Proces	5.08	1.90	0.009
Product	2.84	0.65	<0.001
Taalconventies	0.98	0.42	0.022
Inzet	-2.41	1.10	0.030
Overig	0.16	0.71	0.827

Uit tabel 4 blijkt dat wanneer een leerling geen enkel advies geeft, de gemiddelde tekstkwaliteit 91.43 is. Geeft een leerling een procesadvies, dan neemt de kwaliteit van de tekst significant toe met 5.08 punten ($p = 0.009$). Het effect van productadviezen op de tekstkwaliteit is ook significant bevonden ($p < 0.001$), wanneer een leerling een productadvies geeft, wordt de kwaliteit van de brief beter (2.84). Geeft een kind een advies in de categorie *taalconventies*, dan neemt de tekstkwaliteit ook significant toe (0.98). Ook is het effect tussen adviezen op het gebied van *inzet* en de score op tekstkwaliteit significant bevonden ($p = 0.03$). De kwaliteit van de brief neemt af bij de aanwezig van advies in de categorie *inzet* (-2.41). Wanneer een leerling een advies geeft op het gebied van *overig*, vindt er geen significante verandering van kwaliteit plaats. Het effect op dergelijke adviezen is niet significant bevonden ($p = 0.827$).

Een tweede regressie-analyse is uitgevoerd om te onderzoeken of het effect van schrijfadvisen op tekstkwaliteit anders is voor groep 6 dan voor groep 7.

Tabel 5. Regressie-gewicht voor relatie tussen tekstkwaliteit en adviezen per leerjaar

	Groep 6			Groep 7		
	Regressie gewicht	SD	Sig.	Regressie gewicht	SD	Sig.
Constante	91.70	2.61	<0.001	91.70	2.61	<0.001
Proces	8.99	4.67	0.056	-4.56	5.12	0.380

Tabel 5. Regressie-gewicht voor relatie tussen tekstkwaliteit en adviezen per leerjaar

Product	3.19	1.40	0.024	-0.69	1.53	0.655
Taalconventies	0.57	0.62	0.365	0.58	0.62	0.349
Inzet	-2.16	1.48	0.147	-0.87	2.11	0.682
Overig	-0.51	1.05	0.630	1.41	1.45	0.330

De constante is de score op tekstkwaliteit wanneer een zesde groeper geen enkel schrijfadvisie geeft (zie tabel 5). Het algemene effect van schrijfadvisieën uit de vijf categorieën, is het effect voor groep 6 wanneer het kind nog geen extra jaar schrijfonderwijs heeft genoten. Voor leerlingen uit groep 7 komt daar nog een apart effect bij. Bij het apart bekijken van de twee groepen is geen van de effecten van de schrijfadvisieën op de kwaliteit van de brief significant bevonden. Op een uitzondering na: de relatie tussen productadviezen en tekstkwaliteit voor groep 6 is wel significant. Tussen de leerjaren zit geen verschil in het effect van de schrijfadvisieën uit de vijf adviescategorieën op de score van tekstkwaliteit.

CONCLUSIE

Kennis van het schrijfproces leidt tot verbetering van de tekstkwaliteit. Kinderen uit groep 6 en 7 die schrijfadvisieën geven op het gebied van het schrijfproces halen een hogere score voor hun brief dan kinderen die dit niet doen. Deze conclusie kan getrokken worden uit de relatie die in dit onderzoek is aangetoond. Er bestaat namelijk een relatie tussen wat kinderen uit groep 6 en 7 weten van schrijven en de kwaliteit van hun schrijfproducten. Aanwezige kennis is getoetst aan de hand van schrijfadvisieën die zij gaven in een zelf geschreven brief.

Voor vier van de vijf categorieën, waaronder de categorie *schrijfproces*, waarin zij adviezen gaven is een relatie gevonden tussen de schrijfadvisieën en de tekstkwaliteit. Leerlingen die kennis hebben van informatie verzamelen, structureren en controleren (proces) schrijven een betere brief. Kennis van inhoud, opbouw, stijl en toon (product) heeft ook een positief effect op de tekstkwaliteit. Kinderen met kennis van spelling, interpunctie en hoofdletters (taalconventies) halen ook een betere score. Een kind dat adviezen geeft in de categorie *proces*, *product* en *taalconventies* krijgt, kortom, een hogere score voor zijn of haar schrijfproduct en schrijft een betere brief. Kennis van goed gedrag tijdens het schrijven (inzet) heeft ook effect op hoe kinderen schrijven, adviezen uit deze categorie verminderen de tekstkwaliteit.

Voor groep 6 is de relatie tussen kennis van het schrijven en de tekstkwaliteit niet anders dan voor groep 7. Een extra lesjaar, waarin het kind extra kennis van het schrijven heeft opgedaan, heeft geen beduidend effect op de tekstkwaliteit. Wel schrijven kinderen in groep 7 gemiddeld een betere brief dan leerlingen uit groep 6. Ook geven zij gemiddeld meer adviezen dan kinderen uit een groep lager. Leerlingen uit groep 7 hebben gemiddeld meer kennis van het schrijfproces, schrijfproduct en taalconventies. De hogere score van groep 7 kan deels worden toegeschreven aan het aantal adviezen dat zij meer geven dan de kinderen uit groep 6.

Echter, de kennis die gemeten is bij de kinderen is in brede zin opgevat. De opgestelde adviescategorieën waarin de gegeven adviezen onderverdeeld zijn, zijn vrij algemeen gebleven. Dit om het aantal gegeven adviezen per categorie te vergroten. Per specifiekere deelonderwerp binnen de categorieën zijn weinig adviezen gegeven. In de categorie als geheel zijn er voldoende adviezen geteld om iets over het effect te kunnen zeggen. Uitgesplitste categorieën geven meer informatie over kennis van deelprocessen en of deze al dan niet effect hebben op de tekstkwaliteit. Nu kan enkel gesproken worden van het effect van kennis van het schrijfproces, schrijfproduct, taalconventies en inzet in algemeen zin.

Ondanks de grootte van de adviescategorieën kan wel iets gezegd worden over de relatie tussen tekstkwaliteit en kennis van het schrijfproces, de categorie waar het de onderwijsinspectie om gaat. De inspectie veronderstelt dat er een relatie is tussen de twee. In dit onderzoek is aangetoond dat deze relatie bestaat: leerlingen uit groep 6 en 7 die procesadviezen geven in de brieven, halen een betere score. Dit laat ook zien dat jonge schrijvers wel degelijk na kunnen denken over het schrijfproces als ze een tekst schrijven. Procesgericht schrijfonderwijs zou daarom wel bij basisscholieren kunnen passen omdat ze over deze vaardigheden beschikken.

Nu rijst de vraag of de schrijfvaardigheid van kinderen in de laatste groepen van het basisonderwijs verbeterd wordt door het aanleren van kennis over het schrijfproces. Of weten betere schrijvers sowieso meer van het schrijfproces en heeft kennis ervan niet per se effect op hoe ze schrijven? In dit onderzoek is een relatie aangetoond tussen kennis van het schrijfproces en de kwaliteit ervan; over een causaal verband kan niets gezegd worden. In de toekomst zou onderzoek gedaan kunnen worden naar de richting van het verband. Maar de grootste vraag die in de toekomst beantwoord moet worden is of procesgericht schrijfonderwijs, zoals de onderwijsinspectie het voor zich ziet, een positief effect heeft op hoe kinderen schrijven.

In toekomstig onderzoek moet antwoord gevonden worden op de vraag of en in welke vorm procesgericht onderwijs het beste werkt voor kinderen en of verbetering van het procesgericht schrijfonderwijs leidt tot betere schrijfvaardigheid. Op basis van de bevindingen uit dit vervolgonderzoek kan bekeken worden hoe het schrijfonderwijs en de opbrengst ervan verbeterd kunnen worden.

LITERATUURLIJST

Aarnoutse, C. en H. Franssen (2003). Schrijfonderwijs in de praktijk. *Pedagogiek* 23(3), p. 185-198.

Bonset, H. en M. Hoogeveen (2007). Schrijven in het basisonderwijs. Een inventarisatie van empirisch onderzoek in het perspectief van leerplanontwikkeling. Enschede: SLO.

Expertgroep Doorlopende Leerlijnen Taal en Rekenen (2008). Over de drempels met taal. De niveaus voor de taalvaardigheid. Enschede: SLO.

Henkens, L. (2010). Het onderwijs in het schrijven van teksten: de kwaliteit van schrijfonderwijs in het basisonderwijs. Utrecht: Inspectie van het onderwijs.

Meuffels, B. & H. van den Bergh (2000). Schrijfvaardigheden en schrijfprocessen. *Taalbeheersing als communicatiewetenschap*. Bussum: Coutinho.

Pollmann, E., J. Prenger & K. de Glopper (2012). Het beoordelen van leerlingteksten met behulp van een schaalmodel. *Levende Talen Tijdschrift* 13(3), p. 14-24.

Pullens, T. (2012). Bij wijze van schrijven. Effecten van computerondersteund schrijven in het primair onderwijs. Utrecht: Universiteit Utrecht.

Schoonen, R. & K. de Glopper (1996). Writing performance and knowledge about writing. In H. Van der Bergh, M. Couzijn en G. Rijlaarsdam (Red.), *Theories, Models and Methodology in Writing Research* (p. 89-107). Amsterdam: Amsterdam University Press.

BIJLAGEN

Bijlage 1. Opdracht

VUL IN:

NAAM:

LEEFTIJD: JAAR

OMCIRKEL:

GROEP: 6 / 7 / 8

JONGEN / MEISJE

Bijlage 2. Beoordelingsschaal

Beoordelingsschaal Like

<p>Beste Like, heb je vrienden heb je ook een hobij wat is wat doe je alemaal voor dingen doe je ook en sport. heb je ook een huisdier. loop je vaak buiten. wat eet je vaak wat vind je lekker om te eten. wat drink je het liefst.</p>	<p>Beste Like, Begin een zin met een hoofdletter en aan het eind een p punt. Schrijf netjes netjes tussen de lijntjes. Schrijf aan het begin van een naam een hoofdletter.</p> <p style="text-align: center;">einde</p>	<p>Beste Like, Je moet een goeie onderwerp hebben en je moet netjes schrijven en aan de hoofdletters denken. Dan kan je een goed cijfer halen. Je moet op heel veel dingen leten. Het het belangrijkste is dat je en goed onderwerp hebt. En let op de spellingsregels. Veel succes Manon</p>	<p>Beste Like, Ik ben Abigail. Ik kan je helpen met je tekst. Ik zal een paar tips en bijvoorbeeld: begin altijd met een hoofdletter als je met een zin begint en eindig een zin met een punt. Je moet niet hele lange zinnen maken maar een beetje korte mooie zinnen. Maar als je echt een lange moet maken dan moet je wel een komma in de zin zetten. Als je niet weet hoe je iets schrijft schrijf het dan op hoe je dek denkt dat je het schrijft.</p> <p>Ik wens je veel succes met je tekst</p> <p>Veel groeten van Abigail</p>	<p>Beste Like, Leuk dat je naar Nederland komt. Schrijven in het Nederlands is wel lastig. Anders dan in Engeland. Nederlands is een lastige taal (wist je misschien al). Ik ga je dus een paar tips geven. Tip 1: Denk goed na over wat je schrijft niet dat je zomaar wat opschrijft Tip2: Spelfouten kan gebeuren word niet nerveus het gebeurt vaker Tip3: Als het niet lukt vraag het aan de juf of pak een papiertje en schrijf op waartussen je twijfelt, altijd handig toch? Even tussendoor: Kijk nooit bij anderen af, dat kan zo aflopen: Je kijkt dus af. Levert let in en de juf kijkt het na. En merkt gelijk dat jullie precies dezelfde antwoorden hebben Ze gaat een heel gesprek aan belt ouders op en vertelt het, en raad ns. Je mag een week niet op de pc. Au. Niet leuk dat is mij dus ook overkomen. Wat ik je wil zeggen is, dat je nooit moet afkijken of propjes gooien. In dit geval dus afkijken 'Pas op'. Tip 4: Je kan er altijd een woordenboek bij pakken bij taal of spelling. Tip 5: Je kan ook bij woorden klappen zoals: papiertje – pa pier tje. Tip 6: Gebruik vaak uitroepstekens (!) of vraagtekens (?). Heel vriendelijk bij juffen. En denk nooit dat je het niet kan het komt wel, je moet gewoon geduld hebben. Dat waren mijn tips. Volgende keer meer ☺! Nou succes xx Brownie</p>
70	85	100	115	130
<p>70 punten</p> <p>Pluspunten: - goede aanhef</p> <p>Minpunten: - deze brief voldoet niet aan de opdracht: er worden geen tips gegeven voor het schrijven van een goede tekst, - afsluiting en ondertekening ontbreken - interpunctie: hoofdletters en vraagtekens ontbreken - spelfouten (hobij, alemaal)</p>	<p>85 punten</p> <p>Pluspunten: - goede aanhef - de schrijver geeft drie tips voor het schrijven van een goede brief - interpunctie is correct</p> <p>Minpunten: - tips zijn oppervlakkig - brief is alleen opsomming van tips, een inleiding of aanleiding ontbreekt: waarom deze brief? - afsluiting en ondertekening ontbreken</p>	<p>100 punten</p> <p>Pluspunten: - goede aanhef - de schrijver geeft vier tips - de schrijver geeft extra informatie: je moet op heel veel letten, het belangrijkste is..., etc. - goede afsluiting en ondertekening - interpunctie is correct</p> <p>Minpunten: - tips zijn oppervlakkig - de brief bevat herhaling (2x goed onderwerp) - spelfouten (goeie, leten)</p>	<p>115 punten</p> <p>Pluspunten: - goede aanhef - de schrijver geeft veel tips en licht deze toe - goede inleiding: de schrijver stelt zich voor en begint met het doel van de brief - goede afsluiting en ondertekening - toon van de brief is vriendelijk - gebruik van witrregels - geen spelfouten</p> <p>Minpunten: - schrijver maakt lange zinnen en gebruikt geen komma's - er ontbreken woorden (Ik zal je een paar tips en / als je echte een lange moet maken</p>	<p>130 punten</p> <p>Pluspunten: - goede aanhef - goede inleiding: schrijver geeft aanleiding voor de brief en spreekt de lezer rechtstreeks aan - de schrijver geeft veel en duidelijke tips - de verschillende tips zijn duidelijk aangegeven (Tip1:) - duidelijke afsluiting en ondertekening - levendige stijl - de brief bevat humor (au, propjes gooien, verleidelijk bij juffen)</p> <p>Minpunten: - schrijver maakt lange zinnen - interpunctiefouten: enkele ontbrekende punten en komma's - spelfout: vriendelijk</p>

Bijlage 3. Codeerschema

1. Proces		
<i>Vooraf</i>		
1.1 informatie verzamelen	<i>Probeer met een werkstuk veel informatie op te zoeken in boeken of op het internet op de computer</i>	
1.2 eerst/vooraf nadenken	<i>Als eerste moet je natuurlijk nadenken waar je over wil schrijven</i>	
<i>Tijdens/algemeen</i>		
1.3 zin bedenken, dan pas opschrijven	<i>...en hoe je een goede zin wil maken moet je eerst in je hoofd een zin bedenken en als je er eentje hebt moet je op het papier schrijven</i>	
1.4 schrijven wat in je opkomt	<i>Probeer te schrijven wat er in je op komt</i>	
1.5 structureren	<i>Dan begin je te modelen in je hoofd</i>	
1.6 de tijd nemen	<i>Neem de tijd om te schrijven</i>	
1.7 (logisch) nadenken	<i>Gewoon logische nadenken</i>	<i>Denk aan het stappenplan</i>
1.8 maak eerst een kladversie	<i>Eerst op klad papier, dan kan je alles nog een beetje veranderen</i>	
<i>Achteraf</i>		
1.9 nalezen	<i>Je moet goed lezen wat je schrijft</i>	
1.10 controleren op fouten	<i>en later moet je kijken of je het goed hebt geschreven en of de woorden op een andere plek moeten</i>	
1.11 stapsgewijs te werk gaan		

2. Product		
<i>Inhoud</i>		
2.1 inhoud: kwaliteit	<i>En je moet ook goed vertellen wie wie is</i>	<i>Wees duidelijk</i>
2.2 gebruik je fantasie/bedenk zelf iets	<i>Als je een goed verhaal wil schrijven moet je veel fantasie gebruiken</i>	
2.3 inhoud: eigen woorden	<i>Ook is het belangrijk dat je je tekst in eigen woorden zet</i>	
2.4 inhoud: schrijf veel	<i>Je moet het verhaal zo lang mogelijk maken</i>	
2.5 inhoud: lengte algemeen	<i>Een verhaal moet niet te lang en niet te kort zijn</i>	
<i>Opbouw</i>		
2.6 titel	<i>Je moet eerst een titel bedenken zoals hallo iedereen</i>	
2.7 kopjes	<i>Je kan ook als de tekst over een ander onderwerp gaat een kopje erboven zetten</i>	
2.8 hoofdstukken/alinea's	<i>Gebruik bij lange teksten alinea's</i>	
2.9 witregels	<i>Tussen de titel en het verhaal moet èèn lege regel zitten.</i>	
2.10 aanhef	<i>...kun je beginnen met bijvoorbeeld: Hoi Luca. Als je een belangrijke en nette brief wilt maken is het beleefd om te beginnen met geachte of beste.</i>	
2.11 afsluiting	<i>Als je een brief eindigt eindig je met groetjes</i>	
2.12 inleiding/midden/slot	<i>Als je een brief schrijft begin je altijd met...daarna stel je jezelf voor</i>	<i>zegt dan alvast bedankt, dank bij voorbaat</i>
2.13 samenhang	<i>De tekst moet als een verhaal het verhaal moet bij elkaar passen</i>	
<i>Stijl/toon</i>		

2.14 woordvariatie	<i>Als je bijvoorbeeld heel de tijd het woordje toen gebruikt word het voor degene die de brief leest een beetje saai. Het is dan handig om woorden te gebruiken als....</i>	
2.15 zinslengte	<i>Maak te niet te lange zinnen</i>	
2.16 schrijf aardig	<i>Je moet er wel op letten dan je aardig en lief klinken</i>	
2.17 schrijf netjes/beleefd	<i>...en wees ook beleefd. Schrijf bijvoorbeeld niet je bent echt zo dom</i>	<i>vooral geen afkortingen gebruiken</i>
<i>Presentatie</i>		
2.18 netheid	<i>Spelfouten niet doorkrassen als je een fout hebt maar tussen puntjes</i>	
2.19 handschrift	<i>Als je niet zo netjes kan schrijven doe het dan op de computer</i>	<i>Schrijf netjes zodat het leesbaar is</i>
2.20 opmaak	<i>Probeer er veel plaatjes bij te plakken (over het onderwerp) en vertel er wat bij</i>	<i>Maar je kan je jou letters ook versieren als je wilt</i>

3. Taalconventies		
<i>Grammatica</i>		
3.1 zinsopbouw	<i>Laat de zin goed lopen</i>	
3.2 ww-spelling	<i>Denk aan het Kofschip</i>	<i>Denk goed aan de stam in VT & in TT</i>
3.3 ontleding	<i>Denk goed aan deze dingen: lidwoord, telwoord, aanwijswoord....</i>	
<i>Spelling</i>		
3.4 alfabet	<i>De klinker zijn ook heel belangrijk de: a,e,o,u,i</i>	<i>Je moet alle letters kennen</i>
3.5 spelling algemeen	<i>Je moet op spelling letten</i>	<i>En er zijn kikkerwoorden ezel marmot kuiken woorden</i>
3.6 niet bang zijn voor fouten	<i>Maar...vergeet vooral dat het niet erg is om fouten te maken</i>	

<i>Interpunctie</i>		
3.7 punten	<i>Zet punten aan het eind van de zin</i>	
3.8 komma's	<i>Denk aan komma's in een zin als de zin bijvoorbeeld heel lang is, dat je dan een komma (,) neerzet.</i>	
3.9 overige leestekens	<i>Als je een zin schrijft en je ziet dat het een vraagzin is zet er dan een vraagteken achter</i>	
3.10 interpunctie algemeen	<i>Je moet goed opletten of je wel hoofdletters en punten gebruikt en soms moet je komma's en dubbele punten gebruiken</i>	
<i>Hoofdletters</i>		
3.11 hoofdletter begin zin	<i>Aan het begin van een zin moet je een hoofdletter gebruiken</i>	
3.12 hoofdletter bij namen e.d.	<i>Zorg dat je bij namen, steden of plaatsen een hoofdletter gebruikt (3x)</i>	
3.13 hoofdletters algemeen	<i>Let op hoofdletters</i>	

4. Inzet		
4.1 concentreren	<i>Tip 4: concentreer je</i>	
4.2 zelfstandig proberen	<i>En je moet het ook zelfstandig proberen</i>	
4.3 hulp vragen	<i>Als je iets niet snapt, vraag het dan aan de juf of meester</i>	<i>Kijk hoe anderen het doen</i>
4.4 oefenen/leren	<i>Probeer op de computer te oefenen</i>	<i>Je moet goed leren</i>
4.5. opletten	<i>Je moet goed opletten tijdens de les</i>	
4.6 goed gedragen	<i>Luister goed naar de juf of meester</i>	
<i>Nederlands leren</i>		
4.7 Nederlandse les	<i>Je moet veel nederlandse les volgen</i>	
4.8 (eerst) Nederlands leren spreken/schrijven	<i>Probeer zo goed mogelijk nederlands te praten</i>	

4.9 luisteren naar Nederlands	<i>Luister goed naar anderen om je heen</i>	
4.10 oefenen met Nederlands	<i>Vind een goede vriend(in) die je helpt met de taal</i>	<i>Veel Nederlandse boeken lezen</i>

5. Overig		
5.1 ezelsbruggetjes	<i>Probeer als je iets niet kan onthouden, een ezelsbruggetje te maken</i>	Dingen als kofschip, letterzetter en letterrover moeten hier niet, maar bij taalconventies
5.2 materiaal(gebruik)	<i>Dit zijn de dingen die je nodig hebt: vulpen, potlood, etui, liniaal, kluswerkmap en je gedrag (6x)</i>	
5.3 schrijfhouding	<i>Als je schrijft moet je je pen stevig vastpakken</i>	
5.4 schrijf van links naar rechts	<i>Schrijf van links naar rechts</i>	
5.5 brief posten	<i>En plak er een postzegel op</i>	
5.6 tips spreekvaardigheid	<i>..is het belangrijk dat je goed praat en je concerteerd en niet te snel praat</i>	
5.7 tips leesvaardigheid	<i>En als je een woord niet begrijpt kijk je of je een deel van het woord al begrijpt en zoniet dan kijk je terug in de zin</i>	
5.8 naslag	<i>Alle woorden die je niet weet kan je op internet opzoeken of in het woordenboek</i>	<i>Gebruik de letterkaart</i>
5.9 vertaaltips	<i>In het Engels schrijf je ook niet cal, maar call (bellen)</i>	<i>Gebruik google translate</i>
5.10 irrelevant	<i>Maar je hebt ook cijfers bevoorbeelt....</i>	<i>En dan moet je niet meer aan de lingse kant rijden en dan moet je aan de rechter kan rijden</i>

6. Foute adviezen		
--------------------------	--	--

7. Niet categoriseerbaar

Je moet alle regels kennen